

KALTININKO IR NUKENTĖJUSIOJO SUSITAIKYMO INSTITUTAS LIETUVOS RESPUBLIKOS BAUDŽIAMAJAME KODEKSE: ISTORINIS LYGINAMASIS ASPEKTAS

Agnė Baranskaitė

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedra
Saulėtekio al. 9, I rūmai, 2054 Vilnius
Telefonas 236 61 67
Elektroninis paštas a.baranskaite@lrkt.lt

Pateikta 2003 m. rugsėjo 3 d.

Parengta spausdinti 2003 m. gruodžio 2 d.

*Recenzavo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės katedros docentas dr. Jonas Prapiestis
ir šios katedros docentas dr. Armanas Abramavičius*

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamas atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas pagal galiojantį Lietuvos Respublikos baudžiamąjį kodeksą, šios nuostatos lyginamos su iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojusiu Baudžiamajame kodekse įtvirtintomis nuostatomis bei analogiško instituto reglamentavimu užsienio valstybėse.

Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, įtvirtintas galiojančio Baudžiamojo kodekso 38 straipsnyje. Tai viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių. Ji taikoma esant šiems pagrindams: asmuo turi būti padaręs atitinkamos kategorijos nusikalstamą veiką, pagal jų klasifikaciją priskiriamą baudžiamojo nusizengimo, neatsargaus arba nesunkaus ar apysunkio tyčinio nusikaltimo kategorijai; kaltininkas savo noru turi būti atlyginęs ar pašalinęs fiziniam arba juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitaręs ją pašalinti ar atlyginti jau atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės aptariamu pagrindu; susitaikė su nukentėjusiuoju (fiziniu asmeniu) arba juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu; egzistuoja pagrindas, dėl kurio galima manyti, jog asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų.

Kai kurių Vakarų Europos valstybių baudžiamojoje teisėje egzistuoja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas, pavyzdžiui, Ispanijoje, tačiau daugelio Vakarų Europos valstybių (Prancūzijos, Suomijos, Austrijos, Vokietijos, Olandijos ir kt.) baudžiamojoje teisėje instituto, analogiško mūsų Baudžiamajame kodekse įtvirtintam atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutui, nėra. Tačiau kaltininkas gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, kai atlygina nusikalstama veika padarytą žalą. Analogiškas Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtintam atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas egzistuoja daugiausia posovietinėse valstybėse, pavyzdžiui, Azerbaidžano Respublikoje, Latvijos Respublikoje, Lenkijos Respublikoje, Ukrainos Respublikoje.

I. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, įtvirtintas galiojančio Baudžiamojo kodekso 38 straipsnyje. Tai viena iš atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšių. Ji taikoma esant šiems pagrindams: asmuo turi būti padaręs atitinkamos kategorijos nusikalstamą veiką, pagal jų klasifikaciją priskiriamą baudžiamojo nusižengimo, neatsargaus arba nesunkaus ar apysunkio tyčinio nusikaltimo kategorijai; kaltininkas savo noru turi būti atlyginęs ar pašalinęs fiziniam ar juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitaręs ją pašalinti ar atlyginti jau atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės aptariamu pagrindu; susitaikė su nukentėjusiuoju (fiziniu asmeniu) arba juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu; egzistuoja pagrindas, dėl kurio galima manyti, jog asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų.

Susitaikymą įstatymų leidėjas laiko esmine atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga. Tokią išvadą patvirtina ir pats šio instituto pavadinimas, išreiškiantis jo esmę.

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas derina viešąjį (valstybės, visuomenės) ir privatų (nukentėjusiojo, taip pat ir kaltininko) interesus. Šiuo būdu prisidedama prie atviros, teisingos, darnios pilietinės visuomenės ir teisinės valstybės siekio įgyvendinimo; kartu užtikrinamas teisingumas, kuris pagal Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo doktriną yra vienas iš pagrindinių teisės, kaip socialinio gyvenimo reguliavimo priemonės, tikslų; jis yra vienas svarbiausių moralinių vertybių ir teisinės valstybės pagrindų. Teisingumo ir teisinės valstybės siekis įtvirtintas Konstitucijos preambulėje, jis *inter alia* gali būti įgyvendintas užtikrinant tam tikrų interesų pusiausvyrą, išvengiant atsitiktinumų ir savivalės, socialinio gyvenimo nestabilumo, interesų priešpriešos. Konstitucinis Teismas pažymi, jog teisingumo negalima pasiekti pripažįstant tik vienos grupės arba vieno asmens interesus ir kartu neigiant kitų interesus [2].

Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo instituto taikymas padeda sumažinti baudžiamojo proceso „kainą“, pavyzdžiui, parengtinio tyrimo metu 1961 m. BK 53¹ straipsnis 2000 m. buvo pritaikytas 4130 asmenų, 2001 m. – 4101, 2002 m. – 4167, 2003 m. sausio–kovo mėnesiais – 1027 nusikaltimus padariusiems asmenims. Teismo nagrinėjimo stadijoje pirmosios instancijos teisme BK 53¹ straipsnio pagrindu 1998 m. buvo nutrauktos 926 baudžiamosios bylos, 1999 m. – 830, 2000 m. – 765 baudžiamosios bylos. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius dominuoja tarp visų atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės nereabilituojančiais pagrindais rūšių [3].

Baudžiamosios teisės istorijoje buvo laikotarpių, kai teisine nusikaltimo pasekme buvo laikoma tik bausmė, o bausmės tikslais (pagrindine paskirtimi) buvo atpildas, kerštas, įbauginimas ar atėmimas galimybės daryti naujus nusikaltimus. Mūsų laikais demokratinėse valstybėse formuojasi naujas bausmės esmės, paskirties suvokimas. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 2 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog Baudžiamojo kodekso paskirtis – baudžiamosios teisės priemonėmis ginti žmogaus ir piliečio teises bei laisves, visuomenės ir valstybės interesus nuo nusikalstamų veikų. Kartu pažymėtinas iš esmės naujas BK akcentas: užtikrinti nukentėjusiojo nuo nusikalstamos veikos asmens teisėtų interesų apsaugą, o juos pažeidus – efektyvų šių interesų atkūrimą.

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas 1961 m. Baudžiamajame kodekse buvo įtvirtintas 1993 metais [4]. Neretai baudžiamosios teisės doktrinoje tvirtinama, kad tai naujas ar iš kitų valstybių baudžiamosios teisės nusižiūrėtas institutas. Neplėtojant platesnės diskusijos šiuo klausimu pažymėtina, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiam asmeniui susitaikius institutas savo esme nėra visiškai naujas ir iki tol buvęs nežinomas Lietuvos teisėje.

Jau Pamedės (Prūsų) Teisyne (1340 m.), Kazimiero Teisyne (1468 m.) nusikaltimas buvo vertinamas kaip žala nukentėjusiajam, o ne visai visuomenei ir valstybei, todėl natūralu, jog remiantis šiais teisės aktais kaltininko atsakomybės forma, dydis, jei nusikalstama veika žala buvo padaryta visų pirma privatiems interesams, kai padarytas nusikaltimas nebuvo sunkus, galėjo priklausyti nuo nukentėjusiojo valios. Kazimiero Teisyne reglamentuotas bausmės parinkimas sąlygojo laisvo susitarimo atsiradimą, kuris priklausė nuo nukentėjusios šalies. Pagal Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės I Statutą (1529 m.), kuris galiojo (II redakcija – 1566 m., III – 1588 m.) iki XIX a. vidurio, nusikaltimas taip pat buvo vertinamas

visų pirma kaip žalos padarymas nukentėjusiajam ir vadinamas „skriauda“. Kaltininkui, atlyginusiam nukentėjusiajam padarytą žalą, galėjo būti ir neskiriama vieša bausmė [5, p. 10].

Taigi jau pirmuosiuose Lietuvos valstybės rašytiniuose teisės šaltiniuose egzistavo galimybė kaltininkui susitarti su nukentėjusiu asmeniu dėl žalos atlyginimo, susitaikyti su juo, tikėtis švelnesnės bausmės ar atleidimo nuo jos. Toks teisinis reguliavimas rodo, kad baudžiamosios atsakomybės švelninimo, bausmės mažinimo ar atleidimo nuo jos galimybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius Lietuvos teisėje egzistavo jau pirmuosiuose rašytiniuose teisės šaltiniuose, įtvirtinusiuose baudžiamosios teisės normas.

Nepriklausomos Lietuvos (1918–1940) Baudžiamojo Statuto 53 straipsnio nuostatos leido bausti švelniau tą kaltininką, kuris prisipažino padaręs nusikaltimą, susitaikė su nukentėjusiuoju ir kt. [6, p. 75–82].

Susitaikymo instituto užuomazgos šiuolaikinėje Lietuvos baudžiamojoje teisėje buvo pradėtos įtvirtinti baudžiamajame procese: privataus kaltinimo bylų institute buvo nustatyta, kad nuo nukentėjusiojo priklauso atskirų baudžiamųjų bylų kategorijų proceso eiga ir baigtis. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (1961 m. birželio 26 d. ir vėlesnėse redakcijose) buvo nustatyta, kad baudžiamosiose bylose dėl tyčinio lengvo kūno sužalojimo, užkrėtimo liga ar kitokio susargdinimo, smūgių sudavimo ir žiauraus kankinimo, prispyrimo moteris lytiškai santykiuoti bei įžeidimo šalys turi galimybę susitaikyti ir tuo pagrindu kaltininkas atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės. Dabar galiojančiame Baudžiamojo proceso kodekse privataus kaltinimo bylų institutas taip pat įtvirtintas.

Baudžiamojo persekiojimo nutraukimas, kai kaltas asmuo susitaiko su nukentėjusiuoju, nuo seno žinomas anglosaksų teisėje. Ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis iš dalies turi tradicijas JAV teisėje kaip sutarties tarp kaltininko ir nukentėjusiojo institutas.

Kai kurių Vakarų Europos valstybių baudžiamojoje teisėje egzistuoja atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas, pavyzdžiui, Ispanijos baudžiamojo kodekso 130 straipsnyje įtvirtinta galimybė atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, jei nukentėjęs asmuo jam atleido. Tačiau daugelio Vakarų Europos valstybių baudžiamojoje teisėje instituto, analogiško mūsų Baudžiamajame kodekse įtvirtintam atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutui, nėra. Tačiau kaltininkas gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės ar bausmės, kai atlygina dėl nusikaltimo padarytą žalą. Prancūzijos baudžiamojo kodekso 159–32 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta, jog „nuo bausmės gali būti atleidžiama, jei kaltininkas pasitaisė, padaryta žala yra atlyginta ir nusikaltimo pasekmės išnyko“ [10, p. 541]. Vokietijos baudžiamojo kodekso 46 a paragrafe įtvirtinta, jog tais atvejais, kai asmuo atlygina nusikalstama veika nukentėjusiajam padarytą žalą, bausmė jam gali būti neskiriama [12]. Pagal Olandijos baudžiamojo kodekso 74–74 c straipsnius galima sudaryti vadinamąsias sutartis, kai sprendimas baudžiamojoje byloje priimamas jai nepatenkant į teismą. Pagal šias nuostatas prokuroras iškelia kaltininkui vieną ar kelias BK 74 straipsnio 2 dalyje nustatytas sąlygas. Jei kaltininkas tokias sąlygas įvykdo, tolesnis baudžiamosios bylos tyrimas nutraukiamas ir asmuo atleidžiamas nuo baudžiamosios atsakomybės. Praktikoje dažniausiai keliama sąlyga atlyginti dėl nusikaltimo padarytą žalą ar jos dalį. Beje, kaip nurodoma įžanginiame straipsnyje apžvelgiant pagrindinius šio kodekso bruožus, atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės tokių sutarčių pagrindu Olandijoje yra plačiai paplitęs – BK 74–74c straipsniai pritaikomi daugiau nei pusei iškeltų baudžiamųjų bylų [13, p. 32].

Užsienio valstybėse žinomas ir plačiai taikomas mediacijos institutas. Jo esmė ta, kad kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikant tarpininkauja mediatorius – specialiai tam pasirušęs asmuo. Nors baudžiamosios teisės teorijoje ir kalbama apie mediaciją vadovaujantis Lietuvos 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 53¹ straipsniu, manau, kad mediacijos institutas Lietuvos baudžiamojoje teisėje neegzistuoja. Todėl straipsnyje mediacijos instituto užsienio valstybėse klausimai nebus nagrinėjami.

Analogiškas Lietuvos baudžiamojoje teisėje įtvirtintam atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas egzistuoja daugiausia posovietinėse valstybėse, pavyzdžiui, Azerbaidžano Respublikoje, Latvijos Respublikoje, Lenkijos Respublikoje, Ukrainos Respublikoje.

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas remiasi teisėtų interesų apsaugos, jų subalansavimo, proporcingumo ir kitais bendraisiais teisės principais. Tai atsispindi ir šio instituto esmėje, paskirtyje, taikymo pagrinduose bei praktikoje.

II. Pažymėtina, kad juridinis asmuo, pagal galiojantį Baudžiamąjį kodeksą pripažįstamas atitinkamų nusikalstamų veikų subjektu, taip pat gali būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip susitaikęs su nukentėjusiu asmeniu, jei atitinka visus BK 38 straipsnyje keliamus reikalavimus.

Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius instituto samprata, perspektyvos įtvirtinimas ir plėtojimas teisės sistemoje reikalauja vertinti šį institutą įvairiais aspektais, taip pat ir istoriniu lyginamuoju.

1. BK 38 straipsnyje vardijant šio instituto taikymo pagrindus nurodyta, kad susitaikymo klausimas gali būti sprendžiamas padarius ne bet kurią, o atitinkamos kategorijos nusikalstamą veiką, pagal jų klasifikaciją priskiriamą baudžiamojo nusižengimo, neatsargaus arba nesunkaus ar apysunkio tyčinio nusikaltimo kategorijai. Į įstatymo apibrėžtas kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo instituto ribas patenka visų pirma tos nusikalstamos veikos, kurios nepriskiriamos prie sunkiausių ir griežčiausiai baudžiamų nusikaltimų, jos visų pirma pažeidžia privačius atskirų asmenų – fizinių ir juridinių – interesus. Peržvelgus Baudžiamojo kodekso Specialiosios dalies straipsnių sankcijas – kaip vieną iš nusikaltimo pavojingumo vertinimo kriterijų – galima teigti, kad galiojantis Baudžiamasis kodeksas atveria kelią daug platesniam kaltinamojo ir nukentėjusio asmens susitaikymo instituto įgyvendinimui.

1.1. Taigi galiojančiame Baudžiamajame kodekse jau nevardijamos konkrečios nusikalstamos veikos, kurias padaręs kaltininkas gali susitaikyti su nukentėjusiuoju ir tuo pagrindu būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės. Tai paaiškina, kodėl įstatymų leidėjas, skirdamas dėmesio privataus intereso apsaugai, leidžia nukentėjusiajam, kurio tokie interesai yra pažeisti, daryti įtaką baudžiamajam procesui. Logiška ir pagrįsta, jog jei asmuo, kurio interesai pažeisti dėl nusikalstamos veikos padarymo, yra patenkintas gautu žalos atlyginimu ar pašalinimu, susitaikė su kaltininku ir jam atleido, nebetikslinga kaltą asmenį traukti baudžiamojon atsakomybėn ir bausti.

1.2. Atskirų užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose nurodytos nevienodo pobūdžio nusikalstamos veikos, kurias padaręs kaltininkas gali susitaikyti su nukentėjusiu asmeniu. Iš to darytina išvada, jog negalima išskirti bendro kriterijaus, išskyrus, jog nenumatoma galimybė susitaikyti, kai yra padarytas sunkus nusikaltimas, nustatant nusikalstamos veikos, kurią padaręs kaltininkas gali susitaikyti su nukentėjusiuoju ir tuo pagrindu būti atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, pobūdžio. Paprastai asmuo turi būti padaręs didelio pavojaus nesukeliančią nusikalstamą veiką, pavyzdžiui, pagal Azerbaidžano (BK 73 str.), Ukrainos (BK 46 str.) baudžiamuosius kodeksus ši nuostata gali būti taikoma asmenims, padariusiems nesunkius nusikaltimus, Latvijoje (BK 58 str. 2 d.) susitaikyti su nukentėjusiuoju gali asmuo, padaręs ne pavojingesnę veiką nei baudžiamasis nusižengimas. Pagal visų šių valstybių baudžiamuosius įstatymus tai veikos, už kurias gali būti baudžiama laisvės atėmimu ne daugiau kaip dvejiems metams ar kita švelnesne bausme. O štai Lenkijos baudžiamasis kodeksas (66 str. 3 paragrafas) riboja šio instituto taikymą laisvės atėmimo bausmės maksimumu – už konkretų nusikaltimą įstatyme numatytas laisvės atėmimo bausmės maksimumas negali viršyti penkerių metų. Lietuvos baudžiamasis įstatymas numato galimybę taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius asmenims, padariusiems nusikaltimus, už kuriuos gali būti baudžiama laisvės atėmimu iki šešerių metų. Taigi galimybės taikyti šį institutą ribos atsižvelgiant į nusikalstamos veikos pobūdį, pagal Lietuvos baudžiamąjį kodeksą, palyginti su Azerbaidžano, Latvijos, Lenkijos, Ukrainos baudžiamaisiais įstatymais, yra platesnės.

2. Vienas iš būtinų pagrindų, įtvirtintų galiojančio BK 38 straipsnyje, norint taikyti atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius, yra prisipažinimas padarius nusikalstamą veiką. Tai reiškia, kad asmuo ne baudžiamojoje byloje surinktų įrodymų spiriamas, o pats savanoriškai prisipažįsta, jog yra padaręs baudžiamojo

įstatymo uždraustą veiką. Šį faktą gali liudyti savanoriškas ir nuoseklus teisingų parodymų apie esmines padarytos veikos aplinkybes davimas ikiteisminio tyrimo institucijoms ir teismui, taip pat savo kaltės pripažinimas. Savanoriškumą šiuo atveju paneigia parodymų keitimas bei prisipažinimas tik dėl byloje surinktų įrodymų ir kitos panašios aplinkybės, kurios paprastai būna tik bandymas bet koku būdu sušvelninti savo atsakomybę.

Pareigą prisipažinti, jog asmuo yra padaręs nusikalstamą veiką, nustato ir užsienio valstybių baudžiamieji įstatymai, nenumatydami šiuo klausimu jokių išimčių.

3. BK 38 straipsnyje taip pat nustatyta, jog, norint taikyti nagrinėjamą institutą, kaltininkas turi būti savo noru atlyginęs ar pašalinęs padarytą žalą arba susitaręs su nukentėjusiuoju dėl padarytos žalos atlyginimo ar pašalinimo. Nukentėjusiuoju gali būti valstybė, fizinis arba juridinis asmuo. Nukentėjusiajam padarytos žalos atlyginimas reiškia atlyginimą moralinės, fizinės ar turtinės žalos ar jos pašalinimą bet koku būdu. Žalos atlyginimas reiškia piniginių nusikalstama veika padarytos žalos kompensavimą, jos atlyginimą natūra, pavyzdžiui, atlyginama sugadinto, sužaloto ar pagrobto turto vertė, grąžinamas ar perduodamas kitas, analogiškas pavogtam, daiktas, apmokamos gydymosi dėl padarytos žalos sveikatai išlaidos, išmokama pinigų suma kaip kompensacija už žalą, padarytą nukentėjusiojo reputacijai, ir kita. Žalos pašalinimas – tai padarytos žalos neutralizavimas, pavyzdžiui, turtinė žala gali būti pašalinta darbu, moralinė – atsiprašymu. Žalos atlyginimo ar pašalinimo faktas turi būti fiksuojamas baudžiamosios bylos medžiagoje – tai įrodo ne tik šios būtinos atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius sąlygos egzistavimą, bet ir sudaro sąlygas išvengti vélesnių nepagrįstų nukentėjusiojo reikalavimų pakartotinai atlyginti ar pašalinti padarytą žalą.

3.1. Padarytą žalą valstybei, fiziniam arba juridiniam asmeniui kaltininkas turi atlyginti ar pašalinti savo noru. Iš esmės pats savanoriško žalos atlyginimo nukentėjusiajam faktas turi lemiamą reikšmę atleidžiant kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės. Vis dėlto tai yra vienas pagrindinių nukentėjusiojo interesų, kurio patenkinimas iš esmės ir lemia, jog nukentėjusysis sutinka taikytis su kaltininku.

Padarytą žalą turi atlyginti pats kaltininkas arba tą gali padaryti kiti asmenys kaltininko pavedimu, tačiau žala turi būti atlyginama iš kaltininkui priklausančių lėšų ar turto.

Kaltininkas ir nukentėjusysis gali savo nuožiūra susitarti dėl abiem priimtino padarytos žalos atlyginimo ar pašalinimo būdo. Kompensacijos už padarytą žalą dydį nukentėjusysis nustato savarankiškai, tačiau tai neturi tapti būdu nukentėjusiajam pasipelninti.

3.2. Kai kaltininkas be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo patvirtinto susitarimo dėl žalos atlyginimo sąlygų ir tvarkos, teismas gali panaikinti sprendimą dėl atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės ir spręsti dėl tokio asmens baudžiamosios atsakomybės už visas padarytas nusikalstamas veikas. Tačiau įstatymas nenumato procedūros, būdo, kuriuo teismas galėtų kontroliuoti susitarimo atlyginti ar pašalinti nusikalstama veika padarytą žalą vykdymą; įstatymas nenumato teismui ir tokios pareigos, todėl vargu ar gali būti iš tikrųjų įgyvendinama anksčiau minėta BK 38 straipsnio 3 dalies nuostata.

3.3. Skirtumas, palyginti su iki 2003 m. gegužės 1 d. galiojusio Baudžiamojo kodekso nuostatomis, kalbant apie reikalavimą atlyginti padarytą žalą yra tas, kad žalą galima ne tik atlyginti, bet ir pašalinti. Be to, pagal galiojantį Baudžiamąjį kodeksą, skirtingai nuo 1961 m. BK 53¹ straipsnio reikalavimų, galima susitarti dėl žalos ar tam tikros likusios jos dalies atlyginimo ar pašalinimo jau atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį. Šalių susitarimą turi tvirtinti teismas, kuris ir turėtų būti atsakingas už jo vykdymą, nes turi teisę panaikinti sprendimą atleisti asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnį ir patraukti asmenį už tą nusikalstamą veiką baudžiamojon atsakomybėn, jei jis be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo patvirtinto susitarimo atlyginti ar pašalinti nukentėjusiajam padarytą žalą.

3.4. Užsienio valstybėse dažniausiai reikalaujama žalą atlyginti ar pašalinti iki susitaikymo – taigi jos atlyginimas ar pašalinimas tampa būtina sąlyga, kad nusikalstamą veiką padaręs kaltas asmuo būtų atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės aptariamu pagrindu. Lenkijos BK 66 straipsnio 3 dalyje nustatyta galimybė susitarti dėl žalos atlyginimo ir pašalinimo jau atleidus nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius.

O Latvijas BK 58 straipsnyje kaip būtina atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės sąlyga aptariamu pagrindu – reikalavimas atlyginti ar pašalinti arba susitarti atlyginti ar pašalinti padarytą žalą ateityje apskritai nenumatomas – kaltininkas apskritai tokiu atveju neturi pareigos atlyginti nukentėjusiajam padarytą žalą.

4. Pagal galiojančio Baudžiamojo kodekso 38 straipsnį susitaikymas reiškia, kad nukentėjusysis ne tik paprasčiausiai atleido kaltininkui, bet ir iš esmės jis atsisakė visų savo pirminių pretenzijų ir reikalavimų, pareikštų baudžiamojo proceso tvarka. Tai esminė sąlyga taikant šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį.

Pagal BK 38 straipsnį kaltininko susitaikymas su nukentėjusiuoju savo esme yra daugiau negu tik susitarimas atlyginti nusikalstama veika padarytą žalą. Nukentėjusysis turi atleisti kaltininkui – tai procesas, kurio rezultatai priimtini abiem šalims, nors, kaip jau buvo minėta, iš tikrųjų lemiamą reikšmę vis dėlto turi tas faktas, jog nukentėjusiajam atlyginama nusikalstama veika padaryta žala. Tokia situacija yra natūrali ir suvokiama, nes nukentėjusiajam išlieka psichologinis diskomfortas dėl padarytos nusikalstamos veikos; jis tokioje situacijoje pasielgia paprasčiausiai racionaliai (savo, kaltininko, valstybės atžvilgiu) naudodamasis įstatymų leidėjo jam nustatyta diskrecijos teise. Vis dėlto susitaikymo faktas ir šio fakto konstatavimas procesine tvarka yra lemiamas veiksnys ikiteisminio tyrimo institucijai, teisėjui arba teismui, priimančiam sprendimą dėl asmens, padariusio nusikalstamą veiką, atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės.

4.1. Susitaikymo iniciatyva gali būti kilusi tiek iš nukentėjusiojo, tiek iš kaltininko. Motyvai, dėl kurių buvo susitaikyta (pvz., gailėtis, piniginės kompensacijos, gerai mokamo darbo gavimas), reikšmės neturi. Tačiau bet kuriuo atveju nukentėjusysis turi savanoriškai apsispręsti susitaikyti. Tuo atveju, kai nukentėjusysis su kaltininku susitaiko dėl pastarojo ar kitų asmenų grasinimo jam ar jo artimiesiems, pagrindo atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius nėra.

4.2. Kaip minėta, kaltininkas gali susitaikyti ne tik su fiziniu asmeniu, bet ir juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu – pastarasis privalo turėti atitinkamo valstybės institucijos ar juridinio asmens organo įgaliojimą susitaikyti su kaltininku. Tas pats reikalavimas keliamas ir tuo atveju, kai juridinis asmuo yra kaltininkas – atstovas taip pat turi turėti kompetentingo organo įgaliojimą susitaikyti su nukentėjusiuoju, taip pat turi turėti ir juridinio asmens įsipareigojimą atlyginti padarytą žalą, kai ji dar nėra atlyginta. Šis reikalavimas kyla, nes juridinis asmuo ar valstybės institucija kaip teisinių santykių subjektai veikia per savo atstovus, kurių sprendimai, priimti įsipareigojimai juridinio asmens ar valstybės institucijos vardu jiems yra privalomi.

4.3. Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymas turi būti procesine tvarka įformintas ir nekelti abejonių baudžiamojoje byloje. Susitaikymas gali būti išreiškiamas rašytine (pridedamas prie baudžiamosios bylos medžiagos) ar žodine forma. Žodinis susitaikymas turi būti fiksuojamas procesiniuose dokumentuose.

4.4. Kaltininko susitaikymas su nukentėjusiuoju yra pagrindinis reikalavimas, esminė sąlyga pagal visų užsienio valstybių, kuriose šis institutas egzistuoja, baudžiamuosius įstatymus. Šiuo klausimu specifinė norma įtvirtinta Latvijos baudžiamajame kodekse, kurio 58 straipsnyje nustatyta, jog kaltininkas gali susitaikyti ne tik su nukentėjusiu fiziniu asmeniu, bet ir jo atstovu. Kartu Latvijos BK 58 straipsnio 2 dalyje daroma išimtis, jog atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės dėl susitaikymo negali būti taikomas asmeniui, padariusiam baudžiamąjį nusikaltimą nepilnamečio atžvilgiu.

5. Pagal BK 38 straipsnį atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės pagrindas yra ir reikalavimas, jog turi egzistuoti pagrindas, leidžiantis manyti, jog asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų. Tai reiškia, kad atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės gali būti taikomas tik tuo atveju, kai surinkta medžiaga apie visas bylos aplinkybes liudija, kad nusikalstama veika buvo daugiau atsitiktinė kaltininko elgesio pasekmė, kad egzistuoja tikimybė, jog naujos nusikalstamos veikos nebus daromos. Tokiai išvadai reikšmės gali turėti duomenys apie nusikalstamos veikos pobūdį, kaltės formą, nusikalstamos veikos tikslus ir motyvus, nusikalstamą veiką padariusiojo asmenybę, atsakomybę lengvinančias bei sunkinančias aplinkybes. Taip pat svarbu, pavyzdžiui, nuoširdus gailėjimasis, aiškios pastangos atlyginti ar

pašalinti žalą, išsamus parodymų apie padarytos nusikalstamos veikos aplinkybes davimas ir pan. Šis reikalavimas yra BK 38 straipsnio novela, palyginti su 1961 m. Baudžiamojo kodekso 53¹ straipsnyje nustatytais reikalavimais.

6. Išvardyti pagrindai, kaip minėta, nustatyti BK 38 straipsnio 1 dalyje. Kiekvienas iš jų yra būtinas taikant atleidimą nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko. Taigi kiekvienas pagrindas – imperatyvus. Tai reiškia, kad turi būti nurodytų pagrindų visuma. Bent vieno iš pagrindų nebuvimas užkerta kelią taikyti asmeniui BK 38 straipsnio nuostatas ir atleisti jį nuo baudžiamosios atsakomybės.

7. Reglamentuojant atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutą galiojančiame Baudžiamajame kodekse naujovė yra ir tai, jog atleidus asmenį nuo baudžiamosios atsakomybės remiantis BK 38 straipsniu jam gali būti pritaikytos baudžiamojo poveikio priemonės. BK 67 straipsnyje išvardytų baudžiamojo poveikio priemonių skyrimas kaltininkui, susitaikiusiam su nukentėjusiu asmeniu, yra kompetentingo subjekto diskrecijos klausimas, atsižvelgiant į kaltininko asmenybę ir kitas bylos aplinkybes.

III. 1. Taikant asmeniui BK 38 straipsnį, taip pat turi būti kreipiamas dėmesys ir į visas kitas, šio straipsnio 1 dalyje nenurodytas aplinkybes, kurių visuma parodo padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdį, kaltininko atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės tikslingumą.

1.1. Pažymėtina, kad atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, taikymas net ir esant visiems BK 38 straipsnio 1 dalyje nurodytiems pagrindams, yra kompetentingos institucijos ar pareigūno, t. y. prokuroro, ikiteisminio tyrimo teisėjo, teisėjo ar teismo teisė, bet ne pareiga. Taigi taikymas yra *ad hoc* – atsižvelgęs į aplinkybių visumą kompetentingas pareigūnas gali taikyti arba atsisakyti taikyti asmeniui BK 38 straipsnį. Taigi būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius nėra subjektyvinė kaltininko teisė.

1.2. Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo galimybės siejamos taip pat ir su kaltininko asmenybe. Pagal BK 38 straipsnio 2 dalį nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius negali būti atleistas recidyvistas bei pavojingas recidyvistas. Jam jau buvo panaikintos baudžiamosios teisinės pasekmės, kylančios nusikalstamą veiką padariusiam asmeniui, tačiau asmuo nusikalto pakartotinai. Šiuo pagrindu nuo baudžiamosios atsakomybės taip pat negali būti atleistas asmuo, kuris anksčiau jau buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip susitaikęs su nukentėjusiu asmeniu, jeigu nuo susitaikymo dienos iki naujos veikos padarymo praėjo mažiau kaip ketveri metai. Neabejotinai tai logiškas apribojimas, nes asmuo jau kartą neįvertino ir nepasinaudojo galimybe pasitaisyti neskyrus realios kriminalinės bausmės.

1.3. 1961 m. BK 53¹ straipsnyje buvo įtvirtintas draudimas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės asmenį, turintį neišnykusį ar nepanaikintą teistumą, bei asmenį, kuris jau buvo atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės kaip susitaikęs su nukentėjusiuoju. Galiojančiame Baudžiamajame kodekse draudimo atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius asmenį, turintį neišnykusį ar nepanaikintą teistumą, nebeliko, o draudimas atleisti asmenį, kuriam ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis jau buvo taikyta už anksčiau padarytą nusikalstamą veiką, apribotas ketverių metų terminu. Taigi iš esmės atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius instituto taikymo galimybės išplėstos ir šiuo aspektu.

1.4. Daugelio užsienio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose jokie panašaus pobūdžio draudimai apskritai nenumatomi. Tuo tarpu Azerbaidžano (73 str.), Ukrainos (46 str.) baudžiamuosiuose kodeksuose numatyta dar griežtesnė sąlyga – nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius gali būti atleistas tik asmuo, nusikalstamą veiką padaręs pirmą kartą.

2. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, yra sąlyginė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis. Asmeniui nustatomas vienerių metų bandomasis laikotarpis. Jei asmuo per vienerius metus nuo tos dienos,

kai jis buvo BK 38 straipsnio pagrindu atleistas nuo baudžiamosios atsakomybės, nepadaro naujos nusikalstamos veikos, jis nėra laikomas teistu ir jam išnyksta visos baudžiamosios teisinės nusikalstamos veikos padarymo pasekmės. Bandomojo laikotarpio metu asmens padarytos nusikalstamos veikos vertinimas ir jos įtaka baudžiamajai atsakomybei priklauso nuo naujai padarytos nusikalstamos veikos pavojingumo pobūdžio. Atsižvelgiant į tai baudžiamasis įstatymas kompetentingam subjektui nustato teisę arba pareigą bandomojo laikotarpio metu padarytą nusikalstamą veiką vertinti kaip turinčią įtakos ankstesniam asmens atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės pagal BK 38 straipsnio nuostatas arba nesieti jos su ankstesniu asmens atleidimu nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius. Pagal 1961 m. Baudžiamąjį kodeksą asmuo, bandomojo laikotarpio metu padaręs naują nusikaltimą, turėjo būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn kaip už pakartotinio nusikaltimo padarymą, nes atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius automatiškai netekdavo galios, ir asmuo už tą nusikaltimą turėjo būti traukiamas baudžiamojon atsakomybėn – prokuroras, teisėjas ar teismas galimybės rinktis neturėjo, tai nebuvo kompetentingo subjekto diskrecijos klausimas.

2.1. Pagal BK 38 straipsnio 3 dalį teismui paliekama teisė spręsti, ar panaikinti ankstesnį sprendimą atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės tuo atveju, kai kaltininkas per vienerius metus padaro baudžiamąjį nusižengimą ar neatsargų nusikaltimą arba be pateisinamų priežasčių nevykdo teismo patvirtinto susitarimo dėl žalos atlyginimo sąlygų ir tvarkos, ir spręsti klausimą dėl tokio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už visas padarytas nusikalstamas veikas. Tuo tarpu, kai per vienerius metus padaromas naujas tyčinis nusikaltimas, ankstesnis sprendimas atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės savaime netenka galios ir turi būti sprendžiama dėl tokio asmens patraukimo baudžiamojon atsakomybėn už visas padarytas nusikalstamas veikas.

2.2. Užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, taip pat reglamentuojamas kaip sąlyginė atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis. Skirtumas nuo Lietuvos baudžiamąjo kodekso tas, jog užsienio valstybių baudžiamuosiuose kodeksuose nenumatomos atskiros šiai rūšiai baudžiamosios atsakomybės kilimo sąlygos asmeniui, bandomojo laikotarpio metu padariusiam nusikalstamą veiką. Tokiais atvejais baudžiamoji atsakomybė kyla bendrais pagrindais, kaip ir padarius nusikalstamą veiką bandomojo laikotarpio metu, kai asmuo nuo baudžiamosios atsakomybės buvo atleistas kitais pagrindais.

IV. Taikant šį institutą kartu baudžiamajoje teisėje realizuojamas ir humanizmo principas, t. y. asmeniui, atitinkančiam baudžiamąjį įstatymo keliamus reikalavimus, nėra taikomos kriminalinio poveikio priemonės, jam nekyla teisinės pasekmės, susijusios su nusikalstamos veikos padarymu. Tačiau viena esminių prielaidų kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo institutui atsirasti bei egzistuoti, taip pat ir galiojančiame Baudžiamajame kodekse, yra galimybė apsaugoti, subalansuoti nukentėjusiojo, kaltininko ir valstybės, t. y. privatų ir viešąjį, interesus.

Išvados

1. Galimybė švelniau bausti kaltininką, susitaikiusį su nukentėjusiuoju, buvo numatyta pirmuosiuose rašytiniuose Lietuvos teisės aktuose, Nepriklausomos Lietuvos (1918–1940) baudžiamajame statute.

Šiuolaikinėje Lietuvos baudžiamajoje teisėje susitaikymo instituto užuomazgos buvo pradėtos įtvirtinti baudžiamajame procese, privataus kaltinimo bylų institute. Baudžiamajame kodekse galimybė atleisti nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius buvo reglamentuota 1993 m. Ši nuostata išliko ir 2003 m. gegužės 1 d. įsigaliojusiame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse.

2. Daugelio Vakarų Europos valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose įtvirtinta panaši į Lietuvos Respublikos baudžiamąjo kodekso 38 straipsnyje įtvirtintą atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis, kurios taikymo esminė sąlyga yra nusikalstama veika padarytos

žalos atlyginimas. Analogiškas atleidimui nuo baudžiamosios atsakomybės, kai kaltininkas ir nukentėjęs asmuo susitaiko, institutas nuo seno praktikuojamas anglosaksų teisėje. Sutarties tarp kaltininko ir nukentėjusiojo institutas yra pagrindas atleisti kaltininką nuo baudžiamosios atsakomybės JAV baudžiamojoje teisėje.

3. Savo esme tapatus Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 38 straipsnyje įtvirtintam atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas egzistuoja daugiausia posovietinėse valstybėse.

4. Atleidimas nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius pagal Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 38 straipsnį gali būti taikomas esant baudžiamajame įstatyme nurodytų imperatyvių pagrindų visumai: asmuo turi būti padaręs atitinkamos kategorijos nusikalstamą veiką; savo noru atlyginęs ar pašalinęs fiziniam ar juridiniam asmeniui padarytą žalą arba susitaręs ją pašalinti arba atlyginti; susitaikė su nukentėjusiuoju (fiziniu asmeniu) arba juridinio asmens ar valstybės institucijos atstovu; egzistuoja pagrindas, dėl kurio galima manyti, jog asmuo nedarys naujų nusikalstamų veikų.

5. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius taikymas yra *ad hoc* – kompetentingas subjektas turi teisę taikyti asmeniui BK 38 straipsnį arba atsisakyti jį taikyti. Būti atleistam nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius nėra subjektyvinė kaltininko teisė.

6. Kaltininko ir nukentėjusiojo susitaikymo galimybės siejamos ir su kaltininko asmenybe, lemiančia, jog baudžiamojo įstatymo imperatyviai nurodytais atvejais kaltininkui ši atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšis netaikoma.

7. Galiojantis Baudžiamasis kodeksas, palyginti su 1961 m. Lietuvos Respublikos baudžiamuoju kodeksu, nustato galimybę plačiau ir dažniau taikyti šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį – išplėstas sąrašas nusikalstamų veikų, kurias padaręs kaltininkas gali susitaikyti su nukentėjusiuoju; numatomos palankesnės sąlygos kaltininkui atlyginti nukentėjusiajam padarytą žalą; numatyta mažiau atvejų, kai draudžiama taikyti šią atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės rūšį.

8. Atleidimo nuo baudžiamosios atsakomybės kaltininkui ir nukentėjusiajam susitaikius institutas įgyvendina valstybės siekimą racionaliai sureguliuoti baudžiamuosius teisinius santykius, nustatyti asmenų nubaudo už padarytas nusikalstamas veikas pagrindus. Šis institutas derina priešiškoje sandūroje esančius interesus, sudaro galimybę suderinti viešąjį ir privatų interesus atskirų baudžiamųjų bylų procese, aktyviai jame dalyvaujant ne tik valstybei, bet ir kaltininkui bei nukentėjusiajam.

LITERATŪRA

1. **Lietuvos Respublikos** Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992 m. spalio 25 d. referendumu. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.
2. **Lietuvos Respublikos** Konstitucinio Teismo 2000 m. gruodžio 6 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos administracinių teisės pažeidimų kodekso 40 straipsnio pripažinimo netekusiu galios ir 251 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 ir 2 straipsnių, Lietuvos Respublikos mokesčių administravimo įstatymo 27 straipsnio 5 dalies, 50 straipsnio 3 ir 9 dalių atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“ // Valstybės žinios. 2000. Nr. 105–3318.
3. www.nplc.lt/stat/atas/ird/bs/bs.htm
4. **Lietuvos Respublikos** įstatymas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso, Baudžiamojo ir Administracinių teisės pažeidimų kodeksų pakeitimo ir papildymo“. 1993 m. birželio 10 d. Nr. I–180 // Valstybės žinios. 1993. Nr. 26–597.
5. **Teisės** bruožai Lietuvoje XV–XIX a. Straipsnių rinkinys. – Vilnius: Mintis, 1980.
6. **Baudžiamasis** statutas su papildomais baudžiamaisiais įstatymais ir komentarais. – Kaunas: D. Gutmano knygynas, 1934.
7. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo proceso kodeksas (rinkinys–segtuvas): tekstas su pakeitimais ir papildymais. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 1995.
8. **Lietuvos Respublikos** baudžiamojo proceso kodeksas (rinkinys–segtuvas): tekstas su pakeitimais ir papildymais. – Vilnius: Teisinės informacijos centras, 2002.
9. **Уголовный** кодекс Испании. – Москва: Зерцало, 1998.
10. **Pradel J.** Lyginamoji baudžiamoji teisė. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
11. **Уголовный** кодекс Франции. – Санкт–Петербург: Юридический центр Пресс, 2002.
12. **Strafgesetzbuch** und Nebengesetze. 51 Auflage. Erläutert von Dr. E. Dreher. – München: Verlag C. H. Beck, 2003.
13. **Уголовный** кодекс Голландии. – Санкт–Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
14. **Уголовный** кодекс Украины. – Санкт–Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
15. **Уголовный** кодекс Латвийской Республики. – Санкт–Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
16. **Уголовный** кодекс Азербайджанской Республики. – Санкт–Петербург: Юридический центр Пресс, 2001.
17. **Kodeks** Karny Rzeczypospolitej Polskiej. Wydanie II. – Kraków: Zakamycze, 2000.
18. **Pavilonis V., Švedas G., Abramavičius A. ir kiti.** Baudžiamoji teisė: bendroji dalis: vadovėlis. – Vilnius: Eugrimas, 2001.
19. **Егоров В. С.** Теоретические вопросы освобождения от уголовной ответственности. – Москва: Ж Московский психолого–социальный институт, 2002.
20. **Игнатов А. Н., Красиков Ю. А.** Курс Российского уголовного права. Том 1. Общая часть. – Москва: Норма, 2001.
21. **Российское** уголовное право. Общая часть. Под ред. В. Н. Кудрявцева и А. В. Наумова. – Москва: БЕК, 2000.

Institute of Reconciliation between Defendant and Victim in the Criminal Code of the Republic of Lithuania: Historical and Comparative Aspects

Agnė Baranskaitė

Vilnius University

SUMMARY

The article introduces the analysis of the institute of exemption from criminal responsibility when the culprit and the victim reconcile. The analysis is based on the provisions of the valid Criminal Code of the Republic of Lithuania and their comparison with provisions of the Criminal Code, which was in force until 1 May 2003 as well as with regulation of this institute in foreign countries.

First written legal acts of Lithuania, as well as the Criminal Statute of independent Lithuania (1918–1940) provided for a possibility of a milder punishment for a culprit who is reconciled with a victim.

Initial consolidation of the reconciliation institute in the modern criminal law of Lithuania began in the criminal procedure with the institute of private prosecution cases. In 1993 the Criminal Code established a possibility to exempt a culprit from criminal liability in case of his reconciliation with a victim. This provision has remained in the Criminal Code of the Republic of Lithuania, which came into force on 1 May 2003.

The exemption from criminal responsibility when the culprit and the victim reconcile is provided in the Article 38 of the valid Criminal Code. It is one of the types of the exemption from criminal responsibility. It is applied where the following conditions are met: the person has committed certain criminal deed which attributed to the category of offence, crime of negligence, or minor deliberate crime; a culprit has compensated or removed damage, made to natural or legal persons by his own will or agreed to remove or compensate it after the exemption from criminal responsibility; a culprit reconciled with a victim (natural person) or with the representative of legal person or of state institution; there are grounds to believe that this person will not commit new criminal deeds.

Application of exemption of a culprit from criminal liability in case of his reconciliation with a victim is ad hoc, i. e. a competent subject has the right to apply the Article 38 of the Criminal Code to a person, or to refuse to apply it. Exemption of a culprit from criminal liability in case of his reconciliation with a victim is not a subjective right of the culprit.

Possibilities of reconciliation of the culprit and victim are also related to the personality of a culprit due to which, in cases imperatively specified in the criminal law, this kind of exemption of a culprit from criminal liability is not applied to a culprit.

The valid Criminal Code, comparing to the Criminal Code of the Republic of Lithuania of 1961, establishes a possibility to apply this kind of exemption of a culprit from criminal liability broader and more frequently. The circle of deeds in the case of commitment of which a culprit may be reconciled with a victim has been broadened; more favourable conditions for a culprit to compensate the inflicted damage to a culprit has been provided for; the number of cases, when the application of this kind of exemption of a culprit from criminal liability is prohibited, has been reduced.

The institute of exemption from criminal responsibility when a culprit and victim reconcile exists in criminal law of some West European countries, for instance, in Spain. Nevertheless, these are rare exceptions: in most West European countries (France, Finland, Austria, Germany, Netherlands etc.) this institute, analogous to the said institution, provided for in Lithuanian Criminal Code, does not exist. But in these countries there exists a possibility to exempt a person from criminal responsibility, if he (she) compensates damage inflicted by a crime. The institute, analogous to the institute of exemption from criminal responsibility when defendant and victim reconcile provided in Lithuanian criminal law exists mostly in post-soviet countries, like Azerbaijan, Latvia, Poland, Ukraine.

The institute of exemption of a culprit from criminal liability in case of his reconciliation with a victim implements the strife of the State to rationally regulate criminal legal relationships, establish grounds for the punishment of persons for the committed criminal deeds. This institute combines the interests which occur in a hostile junction, create a possibility to co-ordinate public and private interests in the procedure of different criminal cases with the active participation not only of the State, but also of the culprit and victim.

